

КОНСТИТУЦІЙНЕ І МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 347.131.24

О. Б. Онишко

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Досліджено питання позовної давності за нормами цивільного права окремих європейських країн, порядок обчислення строків позовної давності, їх правове регулювання за нормами чинного цивільного законодавства відповідно до норм цивільного Німеччини, Франції, Австрії та України. Оскільки ефективний правовий захист цивільних прав великою мірою залежить від визначених законом строків позовної давності, то і встановлення цих строків у різних країнах дозволяє більш ефективно здійснювати правовий захист у забезпеченні прав і свобод громадян та юридичних осіб.

Ключові слова: позовна давність, строки, порушене право, право вимоги, припинення строку, позовні вимоги, повернення витрат.

Постановка проблеми. Національні правові системи більшості країн світу визнають те, що на права і обов'язки, що належать конкретним суб'єктам права, час може незворотно впливати. Найбільш вагомою є та обставина, що час погіршує стан багатьох матеріальних речей чи робить їх зміст складним для сприйняття. Це об'єктивно призводить до того, що можливість досягнення мети судового розгляду, де ці аспекти можуть виконати вирішальну роль, опиняється під загрозою через тривалі та складні судові розгляди.

Наприклад, за давністю свідки тих чи інших подій можуть померти, їх пам'ять – ослабнути, документи чи інші речові докази – бути втраченими, або не можуть бути використані через їх фізичний стан.

Строки давності в сучасних правових системах також можуть виконати вирішальну роль для виникнення майнової вимоги. Правовідносини, за яких закінчення визначеного строку має наслідком подальшу неможливість реалізації в судовому порядку суб'єктивного права, охоплюються правовим інститутом, який називається позовною давністю.

Стан дослідження. Ефективність застосування правових норм у сфері реалізації позовної давності посідає важливе місце у міжнародному приватному праві. Проблеми врегулювання цього інституту у міжнародному приватному праві та наближення українського законодавства до європейських стандартів є малодослідженими у сучасній Україні.

Проблему позовної давності окремих країн континентальної Європи майже не досліджувалася, а на національному рівні їй приділяли увагу у ґрунтовних дослідженнях різних періодів такі сучасні науковці, як О. С. Йоффе, М. А. Гурвіч, М. П. Ринг, Д. М. Генкін, І. Б. Новицький, С. І. Вільнянський, З. В. Ромовська, Б. Б. Черепак, І. А. Фаршатов та інші.

Мета статті – визначення особливостей функціонування інституту позовної давності в окремих країнах континентальної Європи.

Виклад основних положень. Під строком позовної давності розуміється позбавлення можливості потерпілого на відновлення порушеного права в судовому порядку після спливу певного часу, встановленого законом.

Мета інституту позовної давності – створити необхідну правову визначеність для забезпечення передбачуваності і стабільності в розвитку відносин власності в державі [2, с. 66–67]. Чітке правове закріплення цього інституту та уніфікація норм і національного, і міжнародного права у цій сфері сприятиме ефективному юридичному захисту. І оскільки кредитор може опинитися в ситуації, коли його право буде погашене внаслідок спливу часу, він повинен мати реальний шанс для того, щоб реалізувати свою вимогу в судовому порядку. Отож, давність не повинна мати наслідки до того, як така необхідність виникне, і до того, як власник права вимоги дізнався чи міг дізнатися про своє право вимоги та про особу, до якої таке право може бути звернене.

У країнах, які входять до континентальної правової системи, питання, пов'язані з регулюванням позовної давності, розглядаються шляхом включення їх до норм матеріального права. Це означає, що у випадку закінчення встановленого законом строку погашенню підлягає саме суб'єктивне право [9, с. 257–260].

Відповідно до законодавства багатьох країн право вимоги може бути нереалізованим у судовому порядку не лише через нормативні положення щодо позовної давності. Вимоги можуть бути не визнані в судовому порядку, якщо суд бере за основу підхід загального принципу справедливості, який є в основі спеціальних правових концепцій,

які, хоча і мають відповідні назви (наприклад, *estoppel*, *laches* в англо-американському праві, *Verwirkung* – в праві Німеччини, *abus de droit* – у праві Франції) та особливості застосування у відповідних країнах, забезпечують досягнення однієї мети – позбавити кредитора права задовольнити свою вимогу на основі публічної моралі та політики [4, с. 295–297].

Положення, які регулюють питання позовної давності, переважно містяться в цивільних кодексах різних країн: розділі 20 Цивільного кодексу Франції, книзі 2 (Зобов'язальне право) та книзі 3 (Речове право) Цивільного кодексу Німеччини, частині третій четвертого відділу Австрійського цивільного кодексу, а також у законах, які регулюють окремі інститути права, наприклад у законах, які містять відповідні норми щодо окремих видів договорів. Таке розмаїття правових норм слугує перешкодою для розвитку цивільно-правових відносин у міжнародній сфері. Саме тому міжнародна уніфікація права і не оминула своєю увагою проблему позовної давності.

Комісія ООН щодо права міжнародної торгівлі розробила Конвенцію ООН про позовну давність у міжнародному купівлі-продажу товарів (Нью-Йоркська конвенція 1974 року). Основні норми, які регулює Конвенція, пов'язані з тим, що за міжнародної купівлі-продажу товарів вимоги покупця та продавця один до одного не можуть бути задоволені після спливу певного періоду часу, який в подальшому набуває назви «строк позовної давності» [8].

Варта уваги й Конвенція ООН про міжнародні перевідні векселі та міжнародні прості векселі, прийнята у 1988 р. в Нью-Йорку, яка визначає, що платіж за векселями здійснюється у будь-якому випадку, незалежно, скільки часу минуло з моменту закінчення строків платежів. Так, отримувач чи власник векселя має право вимагати виплати суми, вказаної у векселі, опісля настання строку платежу (суму векселя з вказаними відсотками), після спливу строку платежу, включаючи вказані відсотки, та до вказаного строку платежу [7].

Правова доктрина поділила строки позовної давності на загальні та спеціальні. Так, загальні строки не застосовуються у випадках, коли у визначених правовідносинах застосовуються спеціальні строки позовної давності [15, с. 57–64].

В багатьох країнах європейської системи права загальні строки позовної давності мають значну подовженість. Так, Французький цивільний кодекс передбачає загальний строк позовної давності, тривалістю 30 років. Щодо порушення особистих прав і права власності, то в

цьому випадку строк позовної давності становить 5 років з дня, коли скривджений дізнався чи повинен був дізнатися про порушення його прав. Якщо порушене право стосується завдання тілесних ушкоджень, то строк позовної давності становить 10 років. Виняток становить заподіяння шкоди внаслідок катувань, жорстокого поводження, вчинення насильства чи посягання на статеву недоторканість неповнолітнього. В останньому випадку позовна давність становить 20 років. Найбільший строк позовної давності – 30 років – стосується майнових позовів, тобто повернення нерухомості законному власнику. Також Цивільний кодекс Франції передбачає різноманітні більш короткі строки позовної давності: від п'яти років до шести місяців [3, с. 517–521].

Загальний строк позовної давності, відповідно до Австрійського цивільного кодексу, становить 30 років. Всі права стосовно третіх осіб, незалежно від того, чи занесені вони в публічні реєстри, припиняються після спливу 30 років, або внаслідок замовчування, яке здійснюється упродовж цього ж строку. Строки позовної давності щодо виплати кредитів, рент, виплат батьківської частки у спадщині становлять три роки. Австрійське законодавство також містить і необмежений строк позовної давності щодо сімейних зобов'язань та особистих прав, наприклад, обов'язок надання дітям необхідного утримання, або зобов'язання щодо поділу спільної власності, вимога повернення заставного майна [1, с. 256].

Строк позовної давності може бути продовжений до 40 років, якщо справа стосується державного бюджету, церковного майна та осіб, які управляють таким майном [1, с. 257, 255].

За постійного вдосконалення норм чинного цивільного права існує тенденція до загальної систематизації положень про позовну давність, а також щодо скорочення її строків. Це можна побачити з реформи зобов'язальне право Німеччини у 2002 році. Тепер строк позовної давності в Німеччині становить три роки, тоді як раніше становив 30 років. Застосовуються і спеціальні строки позовної давності, які є тривалішими. Так, строк позовної давності щодо права власності на земельну ділянку, чи про зміну змісту такого права, а також пов'язні з цим правом зустрічні вимоги становлять 10 років. Однак, строк позовної давності 30 років також залишений для окремих вимог, а саме щодо: повернення особистої власності (рухомої чи нерухомої), сімейно-правових і спадково-правових вимог, судових вимог, мирових угод чи виконавчих документів незавершеного виробництва, повернення витрат щодо зобов'язань [5, с. 37–38].

Під межами дії позовної давності слід розуміти певну сукупність цивільних та інших приватноправових відносин, можливість юридичного захисту прав, за якими дія обмежена встановленими строками позовної давності. Визначення чітких меж дії позовної давності важливе не лише в теоретичному, а й у практичному аспекті застосування цього інституту юрисдикційними органами [13, с. 315–324].

У ЦК України специфіка норм приватного права полягає в тому, що ці норми можуть проникати до публічно-правових відносин. Йдеться про ч. 1 ст. 1 ЦК України, яка дозволяє застосування цивільного законодавства щодо майнових відносин, заснованих на владному підпорядкуванні однієї сторони іншій, податкових, бюджетних відносин у випадках, передбачених законом [16, с. 112]. В аспекті досліджуваної проблеми спостерігається тенденція до розширення сфери застосування позовної давності, що свідчить про набуття нею ознак міжгалузевого інституту. Так, вплив позовної давності впливає на об'єкт оподаткування податком на прибуток, тобто тягне наслідки, передбачені законодавством, що діє в публічно-правовій сфері [11, с. 25].

Серед різних обставин, що перешкоджають своєчасному пред'явленню позову, деякі визнаються законом особливо важливими. У зв'язку з такою оцінкою цих перешкоджаючих обставин закон визнає за можливе не зараховувати у строк давності той час, упродовж якого виникла ця обставина.

Зупинення строку позовної давності застосовується судом для захисту інтересів позивача-кредитора за наявності тільки законних підстав, тобто передбачених законом обставин, що перешкоджають пред'явленню позовних вимог упродовж визначених строків [14, с. 60].

Як і в окремих країнах континентальної Європи, у цивільному праві України є поділ на загальну та спеціальну позовну давність.

Загальна позовна давність становить три роки (ст. 257 ЦК України), і застосовується щодо всіх позовів, крім тих, для яких законодавцем встановлені спеціальні правила. Спеціальна позовна давність може встановлюватися законом для окремих видів вимог. Вона може бути скороченою або продовженою. Скорочена, яка становить один рік, застосовується до вимог:

– про стягнення неустойки (штрафу, пені);

– про спростування недостовірної інформації, вміщеної у ЗМІ; при цьому строк обчислення настає з моменту розміщення від дня вміщення таких відомостей у ЗМІ, або від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про ці відомості;

– про переведення на співвласника прав та обов’язків покупця у разі порушення переважного права купівлі-продажу.

Висновки. Строки позовної давності є матеріальними строками порушених прав та законних інтересів, а також часовими межами існування суб’єктивного права у порушеному стані. Обчислення строків залежить від конкретних обставин і змісту правовідносин, а їх порушення тягне за собою юридичні наслідки. Чітке визначення строків позовної давності і в Україні, і в інших країнах континентальної Європи, зокрема Німеччині, Франції та Австрії, а також удосконалення їх нормативно-правового регулювання, дають можливість захисту законних прав та інтересів сторін, своєчасного урегулювання спорів щодо порушеного права.

1. Всеобщий гражданський кодекс Австрии – Allgemeinesürgerliches Gesetzbuch / пер. с нем. С. С. Маслово. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 272 с.

2. Даниленко С. К. Деякі особливості інституту позовної давності у цивільному законодавстві України / С. К. Даниленко // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2011 р.). – Одеса: ОДУВС, 2011. – С. 66–67.

3. Гражданський кодекс Франции (Кодекс Наполеона) – Code civil des Français (Code Napoleon) / пер. с фр. В. Н. Захватаева. – Инфотропик Медиа, 2012. – 624 с.

4. Гражданское и торговое право зарубежных государств: учебник: в. 2-х т. / отв. ред. Е. А. Васильев, А. С. Комаров – 4-е изд., перераб. и доп. – Т. 1. – М.: Международные отношения, 2008. – 560 с.

5. Гражданское уложение Германии – Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz: ввод. Закон к Гражд. уложению / В. Бергианб введ., сост.; науч. редакторы: А. Л. Маковский и др.; пер. с нем. – 2-е изд., доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 816 с.

6. Коврижкіна О. Позовна давність як гарантія захисту цивільних прав та інтересів / О. Коврижкіна // Юридичний журнал. – № 4 (94). – К.: Юстиніан, 2010. – С. 22–29.

7. Конвенція ООН про міжнародні перевідні векселі та міжнародні прості векселі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

8. Конвенція ООН про позовну давність в міжнародному купівлі-продажу товарів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відпов. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. I. – 832 с.

10. Постригань Т. Л. Позовна давність за трудовим правом / Т. Л. Постригань // Бюлетень Міністерства юстиції України. – № 10 (жовтень). – К.: Укр-правінформ, 2012. – С. 55–60.

11. Теньков С. Деякі питання позовної давності в судовій практиці (огляд практики Вищого господарського суду України) / С. Теньков // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 4. – С. 25–30.

12. Тихиня В. Г. Международное частное право: учебник / В. Г. Тихиня. – Мн.: Книжный дом, 2007. – 319 с.

13. Токар Н. В. Наслідки спливу строків позовної давності в цивільному праві / Н. В. Токар // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: збірник наукових праць. – Донецьк, 2006. – № 2. – С. 315–324.

14. Токар Н. В. Зупинення та переривання перебігу позовної давності в цивільному праві України / Н. В. Токар // Юридична Україна. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – № 2. – С. 60–64.

15. Чапкин В. В. Торговое право: современные тенденции / В. В. Чапкин // Государство и право. – 1993. – № 2. – С. 57–64.

16. Шовкова О. В. Межі дії позовної давності як прояв диспозитивних заasad цивільно-правового регулювання / О. В. Шовкова // Бюлетень міністерства юстиції України. – К., 2006. – № 1 (51). – С. 111–116.

Онисько О. Б. Исковая давность в отдельных странах континентальной Европы и в Украине

Исследуются вопросы исковой давности по нормам гражданского права отдельных европейских государств, порядок исчисления сроков исковой давности, их правовое регулирование в соответствии с нормами гражданского права Германии, Франции, Австрии и Украины. Поскольку эффективная правовая защита гражданских прав преимущественно зависит от определенных в законе сроков исковой давности, то и установление данных сроков в разных странах дает возможность эффективнее осуществлять правовую защиту по обеспечению прав и свобод граждан и юридических лиц.

Ключевые слова: *исковая давность, сроки, нарушение права, право требования, прекращение срока, исковые требования, возвращение расходов.*

Onyshko O. B. Limitation of actions in some countries of continental European and in Ukraine

The article deals with the important aspects of the time limit for claims in the civil law in the European countries and Ukraine, procedure of the calculation the time limits for claims, legal regulation according to the norms of the civil legislations and according to the civil law of Germany, France, Austria and Ukraine.

During a period of the limitation refers to deprivation of the injured to remedy in court after the expiry of a period of time established by law. Clear legal claim of the institute consolidation and norms unifications of the internal and international law in this sphere will promote of effective legal protection.

The development and adoption of the international legal acts, such as the UN Convention of the limitations in the international buying and selling of goods and the UN Convention on international bills of exchange and international promis-

sory notes helped to unify the rules of the domestic law of the individual states and to get closer to international standards in this sphere regulation.

In some countries of the continental Europe, including Ukraine, there are general and special limitation period. The general limitation period – 30 years is installed in France and Austria, while in Germany and Ukraine the total period lasts three years, and special – reach 30 years to meet the specific requirements of individuals and entities. For example, in Germany, special terms, reach back to 30 years concern to: the return of the personal property for the expenses on liabilities, etc. In Ukraine special terms of the limitation for reimbursement according to the contractor to the customer under the contract for project and research works date back ten (thirty) years.

The suspension of the limitation period applicable to the court to protect the interests of the plaintiff creditor only if there is a legitimate reason, that is prescribed by the law of the circumstances preventing presentation of the claim for the delays.

Key words: limitation of actions, terms, broken right, right of requirement, stop of term, lawsuit requirements, returning of charges.

Стаття надійшла 05 травня 2014 р.

УДК 341.171

Н. Є. Сорока

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Проаналізовано діяльність Європейської комісії як основного елемента інституційного механізму авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі, яка виконує провідну роль у процесах уніфікації та гармонізації законодавства ЄС у цій сфері. Поряд із загальним аналізом ініціатив Європейської комісії з прийняття директив у сфері авторського та суміжних прав, досліджено заходи з оцінки результатів дії директив та контролю над процесом їх імплементації у національні законодавства.

Ключові слова: *Європейська комісія, авторське право та суміжні права ЄС, директиви ЄС, імплементація.*

Постановка проблеми. Будучи наддержавним утворенням, Європейський Союз має унікальну можливість використовувати для реалізації своїх завдань особливий інституційний механізм у поєднанні з перевагами регіональних систем захисту прав. Особливу роль у цьому процесі відіграє Європейська комісія, яку справедливо вважають